

“ÜÇKÂĞITÇI” FİLMİNDE ‘YAĞMUR DUASI’ VE ‘ÜFÜRME’NİN PARODİSİ

The Parody of “Prayer for Rain” and “Quack’s Healing” in the Movie “Swindler”

Ömer Faruk YEKDEŞ*

ÖZET

Simon Dentith parodiyi “başka bir kültür ürününü veya pratiğini eleştirel ya da kinayeli bir şekilde taklit eden herhangi bir kültür pratiği” şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanım göz önünde bulundurularak değerlendirildiğinde, başrol oyunculugunu Kemal Sunal’ın yaptığı “Üçkağıtçı” filmde “yağmur duası ve “üfürme” pratiklerinin parodileştirildiği görülmektedir. Filmde bu iki pratik halk arasındaki uygulamaları dönüştürülerek gülünçleştirilmiştir. Bu gülünçleştirme eleştiri amacını taşımaktadır. Bu pratikler köy kültürünün öğeleri olarak konumlandırılmış ve kentli bakış açısıyla yerilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Yağmur Duası, Üfürme, Parodi Almanya, Köy.

ABSTRACT

Simon Dentith defines parody as “any cultural practice that critically or allusively imitates another cultural product or practice”. Examined in terms of this definition, “praying for rain” and “quack’s healing” in the movie entitled “Swindler” starring Kemal Sunal, are seen to be parodied. The movie, transforming these two folkloric practices, turns them into objects of humor with the aim of criticism. And in so doing, the movie takes these practices as peculiar to villagers and satirizes them from an urban point of view.

Key Words

Prayer for Rain, Quack’s Healing, Parody, Germany, Village.

Bu yazıda yönetmenliğini Natuk Baytan’ın yaptığı, Başrolünde Kemal Sunal’ın bulunduğu “Üçkağıtçı” adlı filmde, alkış alanına giren öğeler değerlendirilerek, bu öğelerin nasıl dönüştürülerek parodileştirildiği ve bu parodileştirmenin nedeni, başka bir deyişle bu inançların hangi bakış açılarıyla gülünçleştirilip yerildiği incelenecektir.

“Üçkağıtçı” filminin CD’si üzerinde filmin kısa bir özeti şu şekilde anlatılmaktadır:

Ölen babasının mallarını satmak için Almanya’dan köyüne dönen Rıfki tesadüfler sonucu bir “ermişe” dönüşür. Yağmur duasına çıkan köylüler için yağmur yağdırır, üfürükçülük yapar, evde kalmış kızların kismetini açar. Bu arada Belediye Reisi seçimlerine adaylığını koymasını ister. Seçimleri kazanır; an-

cak çok geçmeden üçkağıtçı olduğu ortaya çıkar.

Bu özetle de görüldüğü gibi filmde alkış olarak değerlendirilebilecek iki öğe bulunmaktadır. Bunlar ‘yağmur duası’ ve ‘üfürme’dir. Alkış, dua demektir. Birinin iyiliği için tanrıya dua etmek ve birisi için iyi dilekte bulunmak alkıştır. L. Sami Akalın, *Türk Dilek Sözlerinden Alkışlar Kargışlar* adlı kitabında günaydın, sağıl-varol, hayrını gör, Allah razı olsun, geçmiş olsun vb. sözlerin alkış türüne ait olduğunu belirterek alkışı, “iyi dilek bildiren söz” olarak tanımlamaktadır (28). Akalın aynı kitabında ‘yağmur duası’nın özel bir alkış türü de olduğunu belirtmektedir (43).

Pertev Naili Boratav da *100 Soruda Türk Folkloru* adlı çalışmasında ‘üfürük’ kelimesinin anlamını “okuyup üfleme”

* Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi (yekdes@bilkent.edu.tr)

deyiminin açıkladığını ifade ederek şöyle söylemektedir: “Hastalığın sağılması isteniyorsa duaların, dileklerin etkisini hastanın vücuduna yaymak için, tabiatüstü zararlı varlıkların kötülüklerinden korunmak söz konusu ise, çevreye, etraftaki eşyaya, bu varlıkları ürkütmek için yapılan işlemidir” (141). “Üfürme’nin, bir hastalığın iyileşmesi ya da doğaüstü varlıkların zararlarından korunmak amacıyla okunan duanın, kendisi için dua edilene daha iyi nüfuz etmesi için uygulanan bir eylem olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu eylemin de bir alkış olduğu söylenebilir.

Filmdeki ‘yağmur duası’ ve ‘üfürme’ sahnelerinin alkış alanına girdiği belirlendikten sonra bu öğelerin nasıl parodileştirildiği ortaya konabilir. Kubilay Aktulum, *Parçalılık Metinlerarasılık* adlı kitabında, Daniel Sangsue’nün yaptığı tanıma göre parodinin “özgül bir metnin oynasal, gülünç ya da yergisel bir amaçla dönüştürülmesi” olduğunu söylemektedir (289). Bu tanımda parodiyle ilgili en temel noktanın bir metnin dönüştürülmesi olduğu görülmektedir. Ancak bu dönüştürme işlemi, ana metin yergisel bir amaçla komikleştirilerek gerçekleştirilmektedir. Aktulum, Mihail Bakhtin’in parodiyi sadece yazınsal söyleme özgü olarak görmediğini, aynı zamanda “farklı meslek öbeklerine ve dilin öteki katmanlarına özgü” olabileceğini kabul ettiğini dile getirmektedir (293). Simon Dentith ise parodiyi “başka bir kültür ürününü veya pratiğini eleştirel ya da kinayeli şekilde taklit eden herhangi bir kültür pratiği” şeklinde tanımlayarak parodinin alanını daha da genişletmektedir.

Filmde, Almanya’da çalışmakta olan Rifkı’nın, babasının ölümü üzerine miras ile ilgili işlemleri gerçekleştirmek için köye dönerken ‘yağmur duası’na çıkmakta olan bir grup köylüyle ve onları yönlendiren Arif Efendi’yle konuştuğu sahnede ‘yağmur duası’ pratiği parodi-

leştirilmiştir. Ali Rıza Balaman, *Gelenekler Töre ve Törenler* isimli kitabında yağmur duasının ciddi bir tören havası içinde yapıldığını belirtmektedir. Buna göre dua hazırlıkları bittikten sonra dua günü imam önde olmak üzere köyün bütün erkekleri dere boyuna giderler. Orada yağmur yağdırması için tanrıya dua edilir. Kurbanlar kesilir. Yemek yendikten sonra köye dönülür (54–58). Daha önce sözü edilen parodi tanımları göz önünde bulundurulduğunda, bir kültür ürünü olarak ‘yağmur duası töreni’ dönüştürülen ana metin şeklinde değerlendirilebilir.

Dua törenini yöneten kişi olan imam beyaz sarık takar. Ancak bu sahnede grubun önünde yürüyen Arif Efendi, beyaz sarık yerine siyah renkli fötr şapka giymiştir. Burada başlığın kendisi de rengi de değiştirilmiştir. Dönüştürülen bir diğer nokta da yağmur yağması için duada bulunulacak kişidir. Geleneksel yağmur duasında imam, duaya çıkan grubun rehberi olarak cemaatle birlikte dileklerinin gerçekleşmesi için Tanrı’ya dua etmektedir. Ancak filmde Arif Efendi duaya rehberlik edecek kişi değil, duayı, dileği, gerçekleştirecek kişi konumdadır. Çünkü Rifkı’yla konuşan ilk köylü “inşallah Arif Efendi’nin sayesinde onun nefesiyle akşama yağmur yağacak”, bir diğer köylü de “Arif Efendi tanınmış biri bundan evvel dokuz köye yağmur yağdırmış” diyerek Arif Efendi’nin yağmur yağdıracak, dileği yerine getirecek konumda kabul edildiğini göstermektedir. Burada “şeyh uçmaz mürit uçurur” atasözüne gönderme söz konusudur. Çünkü köylünün beklentileri ve ona olan güveni, Arif Efendi’yi böyle bir davranışa yöneltmiştir. Arif Efendi’de Köylülerin bu inancını sömürerek kendisini dilekleri gerçekleştirecek konumda göstermektedir. Bunun için de Rifkı’nın “yağmur yağmayacak” itirazına “bana bak kâfir ben istediğim an yağmur yağdırırım haa bunu bilesin”

şeklinde cevap vermektedir.

Köylülerin Arif Efendi'nin yağmur yağdıracağına inanmaları ve Arif Efendi'nin bunu onaylaması, bir insanın yağmur yağdırmaya gücünün yetmeyeceği açık bir şey olduğu için dönüştürme işlevine ek olarak gülünçleştirmeyi de gerçekleştirmektedir. Bir başka köylünün "yağdırması lazım elli bin lira verdik" diyerek işin ekonomik boyutunu ortaya koyması da bir dönüştürme unsuru olarak dikkat çekmektedir. Böylelikle Arif Efendi'nin köylüleri dolandırdığı ifade edilmektedir.

Rıfkı'nın, Arif Efendi'nin yağmur yağdırabileceğine itiraz etmesi de başka bir dönüştürme ögesidir. Çünkü 'geleksel yağmur duası'nda köyde bulunan herkes duaya katılmakta ve bu törene karşı herhangi bir itiraz söz konusu olmamaktadır. Sözü edilen sahnedeki 'yağmur duası'nı dönüştüren bu değişiklikler, aynı zamanda komikleştirici bir işlev de görmektedir. Bunların yanı sıra gerek Arif Efendi'nin, gerekse köylülerin jest ve mimikleri de gülünçleştirici özellikleriyle ciddi bir iş yapılmadığını göstermektedir. Bu sahnenin en son karesinde, Rıfkı'nın grubun arkasından bakıp "ulan bunlar hakikaten keriz be" demesi de 'yağmur duası' pratiğinin gülünçleştirilerek dönüştürülmesinin yergisel bir düzlem de gerçekleştiğini göstermektedir.

Filmde parodileştirilen bir başka alkış olan 'üfleme', üç sahnede karşımıza çıkmaktadır. Daha önce Boratav'ın 'üfleme'yi duadan sonra ve duanın etkisini arttırmak amacıyla yapılan bir eylem olarak tanımladığı belirtilmişti. Filmde geçen 'üfleme' sahnelerinin hiçbirinde dua söz konusu olmamaktadır. Rıfkı herhangi bir dua sözcüğü kullanmadan kendisine başvurularını 'üfleme'ktedir. Bu, değişiklik 'dua-üfleme' olayını dönüştürmektedir. Rıfkı'nın karşısında kileri üflediği sırada şiddetli bir rüzgâr

sesinin duyulması da durumu gülünçleştirmektedir.

Dua, insani gücün sınırlarını aşan durumlarda doğaüstü bir güçten yardım talebidir. Dolayısıyla dua sonucu gerçekleştiği düşünülen şeylerin nasıl meydana geldiğinin maddi dünyadaki olaylarla açıklanamaması gerekmektedir. Ancak filmde söz konusu olan üç sahnede de talebin gerçekleşmesinin sebepleri bellidir. Bunların birinde zaten bir oyun söz konusudur. Bu sahnede civar köylülerinin borçlu olduğu Satılmış Efendi'nin ilçe belediye başkanlığı seçiminde aday olmasından rahatsız olan Komşu köyden Hasan Ağa, Rıfkı'nın "ermiş" olduğu efanesine inanmamakla birlikte, Satılmış Efendi karşısında onu kullanmak için yanında çalışan Durmuş'a kötürüm rolü yaptırarak Rıfkı'ya üfletir. Durmuş iyileşmiş rolü yapar. Dolayısıyla bu sahnede dua, üfleme, işlevsiz kalmaktadır.

Diğer iki sahnede ise talebin gerçekleşmesi tesadüflerle gerçekleşmiştir. Durmuş'un Rıfkı tarafından iyileştirilmesinin Hasan Ağa'nın bir oyunu olduğunu anlayan Satılmış Efendi, gerçeği ortaya çıkarıp belediye seçimlerinde aday olabilmek için gerçekten kötürüm olan birini bulur ve üfürüp iyileştirmesi için Rıfkı'nın yanına getirir. Hasta Rıfkı'nın ayağının yanında bulunan oyuncak yılanı görür. Onu gerçek sanarak korkar ve korkudan ayağa kalkıp kaçar. Dolayısıyla kötürüm hastanın iyileşmesinin nedeni 'üflenme' değil, hastanın Rıfkı'nın yanında yılanı görüp korkmasıdır.

Diğer sahnede de Rıfkı'nın yanına gelip kendisini 'üfleten' yaşı geçkin çirkin kızın koca bulması da bir rastlantı sonucu gerçekleşmektedir. "Kendisi güzel huyu kötü" olan karısını öldürdüğü için on yıl hapis yatan ve köye gelirken kendisini köye getiren kişiye durumunu anlatıp ilk gördüğü çirkin kıza evleneceğini söyleyen Hamza, Rıfkı'dan habersiz olarak, kızı görür görmez onu kucağına

alır ve götürür. Bu olay köylüler tarafından Rıfki'nın nefesinin kuvvetine bağlanırken seyirci bunun gerçekleşmesinin 'üfürme'yle ilgili olmadığını farkındadır.

Üfleme sahneleri bu şekilde dönüş-türülürken aynı zamanda gülünçleştirilmektedir. Çünkü Rıfki ermiş olduğu halde Hasan Ağa'nın kendisine oynadığı oyunu fark etmez ve hasta olmayan birini gerçekten hasta sanır. Diğer sahnelerde de Rıfki öyle olmadığı halde kendisini talebi gerçekleştiren bir konumda gördüğü için izleyici karşısında gülünç bir duruma düşmektedir. Böylelikle 'okuyup üfleme' pratiği parodileştirilerek, yerilmekte böyle bir pratiğin herhangi bir işlevi olmadığı ifade edilmektedir.

Gerek 'yağmur duası'nın, gerekse 'üfleme' pratiğinin gülünçleştirilerek dönüştürüldüğünün ve böylelikle parodileştirildiğinin belirlendiği bu noktada, bu pratiklerin neden yerildiği, hangi bakış açısıyla bunların değerlendirildiği önemli olmaktadır. Rıfki'nın 'yağmur duası'na çıkan köylülerin arkasından "ulan bunlar hakikaten keriz be" dediği sahneden bir sonraki sahne, hangi bakış açısıyla bu eylemin olumsuzlandığını ortaya koymaktadır.

Bu sahnede beyaz sarıklı, sakalsız, kravatlı ve siyah bir cübbe giymiş resmi imam olduğu belli olan biri Rıfki'yla konuşur ve şöyle der: "Herhalde Almanya'da bizim köylü gibi yağmur yağdırsın diye bir geri kafalının peşinden giden kalmamıştır. Camide vaazda onlara yağmurun ne şartlarda yağdığını anlattım ama insanlar Allah'ın işaret ettiği ilim üzerinde yürümezler de gördüğün gibi Arif denilen bir sahtekârın peşinden giderler". Bu sözlerde iki nokta dikkati çekmektedir. Birincisi köyün ve köylü pratiklerinin kentsel bir bakış açısıyla eleştirilmesidir. Bu diyalogda Almanya kenti temsil etmektedir ve orada yağmur duasına çıkacak kimsenin kalmamış olduğu söy-

lenmektedir. Burada köylü bir geri kafalının peşinden gittiği için köy ve köy kültürü geri kalmış olarak değerlendirilirken, bu tür geri kafalılar dinlenmediği için Almanya gelişmiş olarak konumlandırılmaktadır. Kent gelişmiş olduğu için, kent kültürü ölçü olarak kabul edilmekte ve kentsel bakış açısıyla köye ait olduğu vurgulanan inanışlar yerilmektedir.

İmamın kravat giymiş olması da onu kent ile bütünleştirmektedir. Zaten ikinci eleştiri de dinsel bir açıdan yapılmaktadır. Ancak bu din kentlidir ve olağanüstülüğün yerini bilimsel açıklamalar almıştır. Çünkü hoca vaazında yağmurun hangi şartlarda yağdığını anlattığını, yağmurun bilimsel açıklaması, ancak insanların Allah'ın öğrettiği ilmi önemsemediklerini ve bir dolandırıcıya inandıklarını ifade etmektedir. Dolayısıyla Allah'ın öğrettiği ilim takip edilmediği için bu pratik yerilmektedir.

Görüldüğü gibi "Üçkağıtçı" filminde 'yağmur duası' ve 'üfürme' alkışları parodileştirilmiştir. Bu alkışların geleneksel formları dönüştürülüp gülünçleştirilmiştir. Gülünçleştirerek yeniden üretim, aynı zamanda bu pratiklerin yerilmesi amacını gütmektedir. Bu inançlar köyün, kent karşısında geri bir konumda olduğundan hareketle, kent değerleri açısından, ayrıca "Allah'ın öğrettiği ilme" uymadığı için doğru olmadıkları gerekçesiyle dinsel bakış açısıyla yerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Akalın, L. Sami. *Türk Dilek Sözlerinden Alkışlar Kargışlar*. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları, 1990.
- Aktulum, Kubilay. *Parçalılık Metinlerarasılık*. Ankara: Öteki Yayınevi, 2004.
- Balaman, Ali Rıza. *Gelenek Töre ve Törenler*. İzmir: Betim Yayınları, 1983.
- Boratav, Pertev Naili. *100 Soruda Türk Folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1973.
- "Parody." *Wikipedia Free Encyclopedia*. 17 Ağustos 2007. 23 Aug 2007 <<http://en.wikipedia.org/wiki/Parody>>.